

KKO:2008:98

Lapsen palauttaminen - Haagin sopimus - Bryssel IIa -asetus

Diaarinumero: S2008/743

Esittelypäivä: 30.10.2008

Antopäivä: 17.11.2008

Taltio: 2499

Aviopuolisot, jotka olivat asuneet Suomessa vuodesta 2000 alkaen, olivat lokakuussa 2007 matkustaneet yhteisten, maaliskuussa 2005 ja heinäkuussa 2007 syntyneiden lastensa kanssa Skotlantiin. Äiti oli 28.4.2008 isän suostumuksesta matkustanut lasten kanssa Suomeen. Kysymys siitä, oliko lasten asuinpaikka tuolloin ollut Skotlanti ja oliko lapset isän vaatimuksesta palautettava sinne. (Ään.)

Asian käsittely alemmissa oikeusasteissa

Hakemus Helsingin hovioikeudessa

Daniel A vaati 2.9.2008 hovioikeudelle toimittamassaan hakemuksessa, että hänen ja Hanna B:n yhteiset alaikäiset lapset, 24.3.2005 syntynyt C ja 10.7.2007 syntynyt D määrätään heti palauttaviksi asuinpaikkavaltioonsa Iso-Britanniaan Skotlantiin.

Perhe oli muuttanut lokakuussa 2007 Suomesta Skotlantiin tarkoituksenaan asettua sinne asumaan ja perustaa Skotlantiin perheen uusi koti. Lasten asuinpaikka oli tuolloin muuttunut Suomesta Skotlantiin.

A ja B olivat käyneet katsomassa St Andrewsissa Skotlannissa lukuisia asuntoja ja lopulta he olivat päättäneet vuokrata asunnon paikkakunnalta. Perhe oli rekisteröitynyt paikalliselle terveysasemalle lokakuussa 2007 ja C oli aloittanut lastentarhan. Perhe oli Skotlantiin asetuttuaan nauttinut terveyden- ja sosiaalihuollon palveluita, joita Skotlannissa ei tarjottu muille kuin siellä asuville.

Skotlannissa ei ollut vastaavaa väestörekisterijärjestelmää kuin Suomessa, eikä A ollut ymmärtänyt, että Suomessa olisi pitänyt tehdä muuttoilmoitus. A oli kuitenkin ilmoittanut Suomen veroviranomaisille lopettavansa yritystoimintansa ja muuttavansa maasta.

B oli matkustanut lasten kanssa Suomeen 28.4.2008 ja vienyt lapset luvottomasti pois Skotlannista. A ei ollut antanut suostumustaan lasten Suomeen muuttoon eikä hän ollut myöhemminkään sitä hyväksynyt.

Vastaus

B vastusti hakemusta ja lausui, että lasten tosiasiallinen asuinpaikka oli koko ajan ollut Suomi. Perheen matkan Skotlantiin oli alunperin ollut tarkoitus olla kahden viikon mittainen lomamatka, jonka kesto oli sittemmin venynyt. Skotlannissa oleskelun pitkittyminen ja kalustetun asunnon vuokraaminen ei ollut tehnyt oleskelusta asumista eikä muuttanut perheen asuinpaikkaa Skotlantiin. Väestörekisteriin ei ollut tehty muuttoilmoitusta, koska kysymys oli ollut pelkästä lomamatkasta.

Lasten tosiasiallista asuinpaikkaa arvioitaessa tuli arvioida ulkoisia olosuhteita ja sitä, mihin maahan lasten siteet olivat kiinteimmät. B ja lapset eivät olleet missään vaiheessa muuttaneet Skotlantiin, vaan heillä oli ollut Suomessa vakituinen koti, eikä Skotlantiin ollut missään vaiheessa lähetetty minkäänlaista muuttokuormaa. A oli jättänyt Suomeen koti-irtaimistonsa ja huomattavat velat. Yrityksensä lopetustoimia hän oli hoitanut vasta myöhemmin.

Suomen passi tai Kela-kortti olivat riittäviä osoittamaan oikeuden saada sairaanhoitoa ja sosiaalipalveluja myös silloin, kun henkilö vain lomaili Skotlannissa. C oli ollut Skotlannissa hoitopaikassa, joka oli tarjonnut joustavasti palveluja tilapäistä hoitoapua tarvitseville vanhemmille.

Lausumat

A:n lausuma

A lausui B:n vastauksen johdosta, että B:n väite kahden viikon lomamatkasta oli epäuskottava. Perhe oli Skotlantiin muuttaessaan vienyt mukanaan paljon tavaroita. Asunto Skotlannista oli etsitty ja vuokrattu perheen jo ollessa Skotlannissa. A oli maksanut asunnosta kunnallisveroa.

Väitetty koti Suomessa oli sen sijaan B:n perheen tai ainakin hänen äitinsä asunto Lappeenrannassa rakennuksessa, jossa sijaisi myös perheen leipomo, eikä perheellä ollut Suomessa omaa kotia. Omasta asunnosta olisi tullut maksaa vuokraa ja muita asumiskuluja.

Skotlannissa perhe oli rekisteröity paikalliselle terveysasemalle vakituisina asiakkaina. Terveysasema oli osa Yhdistyneiden kuningaskuntien kansallista terveydenhuoltojärjestelmää ja sen palvelut olivat asiakkaille ilmaisia. C oli ollut Skotlannissa osapäivähoidossa, mistä oli myös maksettu. A ja B olivat jo aiemmin harkinneet Skotlantiin muuttamista, minkä B oli myöntänyt ja minkä myös lastensuojelun kirjaus osoitti.

B oli toukokuussa 2008 tilannut Suomesta käsin muuttopalvelun hakemaan tavaroitaan. Muuttopalvelu oli toimittanut B:lle 15 yksikköä irtaimistoa eli muuttokuorman Skotlannista Suomeen.

Joka tapauksessa päätös jäädä asumaan Skotlantiin oli syntynyt viimeistään, kun perhe oli asettunut asumaan vuokrattuun asuntoon ja ryhtynyt hankkimaan sinne tavaroita. Perheen asuinympäristö oli muodostunut Skotlantiin. Lapsista D oli asunut Skotlannissa pitempään kuin Suomessa.

B:n lausuma

B lausui A:n lausuman johdosta, että Skotlannista Suomeen tuodut tavarat olivat olleet pääasiassa vaatteita. B oli lisäksi hankkinut Skotlannista esineitä antiikkikokoelmaansa.

Skotlantiin lähtemisen tapa ja mukaan otettujen tavaroiden määrä osoittivat, että sinne ei ollut lähdetty pysyvän oleskelun tarkoituksessa. A:lla ja B:llä oli ollut oma asunto Suomessa, vaikka samassa talossa toimikin B:n äidin leipomo. Kysymyksessä oli suuri omakotitalo, jossa oli kaksi erillistä asuntoa. A:n ja B:n perheen asunnon pinta-ala oli 180 neliometriä käsittäen neljä huonetta ja keittiön. Kiinteistö, jolla asunto sijaisi, oli B:n ja hänen sisarensa yhteisomistuksessa. Tämän vuoksi B ei maksanut asunnosta vuokraa.

Hovioikeuden päätös 1.10.2008

Hovioikeus lausui, että lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 30 §:n mukaan Suomessa oleva lapsi, joka on luvottomasti viety pois siitä valtiosta, jossa lapsella oli asuinpaikka, taikka jätetty luvottomasti palauttamatta, on määrättävä heti palautettavaksi, jos lapsella välittömästi ennen luvaton poisviemistä tai palauttamatta jättämistä oli asuinpaikka valtiossa, joka on Haagissa 25.10.1980 kansainvälisestä lapsikaappauksesta tehdyn yksityisoikeuden alaa koskevan yleissopimuksen (Haagin sopimus) osapuoli. Edellä mainitun lain 32 §:n mukaan lapsen poisviemistä tai palauttamatta jättämistä on pidettävä luvattomana, jos se loukkaa lapsen huoltoa koskevia oikeuksia, jotka kuuluvat henkilölle, joko yksin tai yhdessä, sen valtion oikeusjärjestyksen mukaan, missä lapsella välittömästi ennen poisviemistä tai palauttamatta jättämistä oli asuinpaikka ja näitä oikeuksia oli poisviemisen tai palauttamatta jättämisen hetkellä tosiasiallisesti käytetty. Lapsen huoltoa koskevilla oikeuksilla tarkoitettiin lain 33 §:n mukaan oikeuksia ja velvollisuuksia huolehtia lapsen henkilöä koskevista asioista, erityisesti oikeutta määrätä lapsen asuinpaikasta.

Haagin sopimuksen yhtenä päätavoitteena oli turvata lapsen nopea palauttaminen. Palauttamishakemuksen käsittelymenettely Haagin sopimuksen nojalla oli tarkoitettu yksinkertaiseksi ja nopeaksi menettelyksi, jonka tarkoituksena oli ainoastaan ratkaista, määrättiinkö lapsi palautettavaksi omaan asuinpaikkavaltioonsa. Palautuksen tarvetta harkittaessa ei tullut ratkaistavaksi, miten lapsen huolto oli lapsen edun mukaisesti järjestettävä. Sen vuoksi hovioikeus ei ottanut kantaa siihen, miten lasten huolto tulisi järjestää ja mitä lasten huollosta ehkä muussa yhteydessä tultiin määräämään.

Asiassa oli riidatonta, että lapset olivat välittömästi ennen Suomeen suuntautunutta matkaa oleskelleet Skotlannissa, joka oli Haagin sopimuksen osapuoli. Lapset olivat olleet avioliitossa eläneiden A:n ja B:n yhteisessä huollossa, ja riidatonta oli, että A oli myös käyttänyt huoltoon liittyviä oikeuksiaan ennen lasten poisviemistä.

Hallituksen esityksessä Eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain sekä ulkomailla annetun elatusapua koskevan päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annetun lain 8 §:n muuttamisesta (HE 60/1993 vp s. 16 - 17) oli todettu, että henkilöllä katsottiin olevaan asuinpaikka siinä valtiossa, jossa hän asui ja jossa oli hänen tosiasiallisesti keskeinen elinympäristönsä. Asuinpaikan määräytymistä harkittaessa otettiin ennen muuta huomioon asumisen kesto aika ja yhtäjaksoisuus sekä muut vastaavat henkilöön liittyvät tosiseikat, jotka olivat osoituksena tosiasiallisista siteistä siihen valtioon, jossa henkilö asui.

Asuinpaikka voi muuton yhteydessä muuttua välittömästi, jos lapsi lähti asuinpaikkavaltiostaan huoltajiensa suostumuksella ja tarkoituksena oli asettua pysyvästi asumaan toiseen valtioon. Kansainvälisessä oikeuskäytännössä omaksutun tulkinnan mukaan asuinpaikka edellisessä valtiossa menetettiin heti, kun muuton tarkoituksena oli ollut pysyvä oleskelu toisessa valtiossa (Dickson v. Dickson 1990 SCLR 692), ja vastaavasti uusi asuinpaikka muuton kohdevaltiossa voi muodostua nopeastikin.

Sovellettaessa Haagin sopimusta ratkaisevaa oli nimenomaan lapsen asuinpaikka. Lapsen asuinpaikkana oli pidettävä paikkaa, jossa hän oli fyysisesti asunut sellaisen ajanjakson ajan, jota voitiin pitää riittävän pitkänä asuinpaikan vakiintumiseksi lapsen näkökulmasta. Kun kysymys oli näin pienistä, 1- ja 3-vuotiaista lapsista, heidän keskeisen elinympäristönsä oli luonnollista katsoa olevan siellä, missä vanhempienkin elinympäristö oli.

Vähimmäisjaksoa, joka vaadittiin uuden asuinpaikan muodostumiseksi, ei varsinaisesti ollut olemassa (Cameron v. Cameron 1996 SC 17), vaan riittävää oli, että kyseisessä paikassa oli ollut tarkoitus asua huomattava aika. Tarkoituksen tuli olla aloilleen asettuminen tiettyyn paikkaan ja samalla edellisestä asuinpaikasta luopuminen (Mozes v. Mozes 239 F. 3d 1067). Asuinpaikan katsottiin muodostuvan valtioon, kun oleskelu oli vapaaehtoista ja aikomuksena oli oleskelun jatkuminen jonkin aikaa (Dickson v. Dickson). Vaatimuksena ei ollut jääminen valtioon pysyvästi, vaan riittävää oli, että oleskelun oli tarkoitus kestää huomattavan ajanjakson (Moran v. Moran 1997 SLT 541).

Kun kirjallista sopimusta Skotlantiin lähdön tarkoituksesta ei ollut ollut, tarkoitusta tuli tulkita osapuolten käyttäytymisen perusteella. B oli lausumassaan vedonnut siihen, että perhe oli lähtenyt Skotlantiin kahden viikon lomamatkalle. Koko perhe oli lähtenyt yhdessä Suomesta Skotlantiin syksyllä 2007. B oli palannut Suomeen lasten kanssa 28.4.2008.

Hovioikeuteen toimitetusta kirjallisesta aineistosta ilmeni, että A oli ilmoittanut veroviranomaisille lopettavansa yritystoimintansa ja muuttavansa pois Suomesta. Perhe oli ennen lähtöä ilmoittanut harkitsevansa muuttamista Skotlantiin, mikä kävi ilmi neuvolakeskuksen tekemästä kirjauksesta. A oli vuokrannut perheelleen kalustetun asunnon Skotlannista ja myös maksanut siitä kunnallisveroa. B:n väestörekisteritietoihin merkitty kotiosoite Suomessa oli osoitetietojen perusteella ollut sama kuin hänen äitinsä. Perhe oli merkitty Skotlannissa paikallisen terveysaseman asiakasrekisteriin lokakuussa 2007, ja C oli ollut Skotlannissa osapäivähoidossa.

B oli lasten kanssa Skotlannista palatessaan tilannut muuttopalvelun tavaroiden toimittamiseksi Suomeen. Kuormakirjasta ilmeni, että kysymyksessä oli ollut pääasiassa vaatteita, mutta myös jonkin verran liinavaatteita ja huonekaluja. Tämä selittyi sillä, että asunto Skotlannissa oli vuokrattu kalustettuna.

Hovioikeus piti edellä esitettyjen seikkojen ja osapuolten menettelyn perusteella epäuskottavana väitettä siitä, että perheen tarkoituksena oli ollut lähteä kahden viikon lomamatkalle Skotlantiin. Vaikka tarkoituksena ei olisi ollut jääminen Skotlantiin pysyvästi, hovioikeus katsoi Skotlannissa oleskelun tarkoituksen olleen kestää toistaiseksi ja huomattavan ajanjakson.

Näillä perusteilla hovioikeus katsoi, että lasten tosiasiallinen elinympäristö oli ollut toistaiseksi Skotlannissa. Poisviemisen ajankohtana lasten asuinpaikka oli jo muodostunut Skotlantiin, jossa perhe oli asunut lokakuusta 2007 lähtien. Näin ollen lasten poisvieminen Skotlannista ilman A:n suostumusta oli ollut luvaton.

Tämän vuoksi hovioikeus määräsi C:n ja D:n heti palautettaviksi Iso-Britanniaan Skotlantiin. Päätöksen täytäntöönpanossa oli huolehdittava lasten edusta ja tarvittaessa oltava yhteydessä sosiaaliviranomaisiin Skotlannissa.

Asian ovat ratkaisseet hovioikeuden jäsenet Monika Kuhlefeldt, Marjatta Möller ja Åsa Nordlund. Esittelijä Hanna Kurtto.

Muutoksenhaku Korkeimmassa oikeudessa

Valituksessaan B on vaatinut, että hovioikeuden päätös kumotaan ja että A:n hakemus hylätään.

A on vastannut valitukseen ja vaatinut sen hylkäämistä.

Korkeimman oikeuden ratkaisu

Perustelut

Kysymyksenasettelu

1. Asiassa on kysymys siitä, onko A:n ja B:n yhteisillä alaikäisillä lapsilla, C:llä ja D:llä ollut asuinpaikka Skotlannissa 28.4.2008, jolloin B on matkustanut heidän kanssaan Suomeen, ja onko lapset palautettava Skotlantiin.

Sovellettavat säännökset

2. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 30 §:n mukaan Suomessa oleva lapsi, joka on luvattomasti viety pois siitä valtiosta, jossa lapsella oli asuinpaikka, taikka jätetty luvattomasti palauttamatta, on määrättävä heti palautettavaksi, jos lapsella välittömästi ennen luvattonta poisviemistä tai palauttamatta jättämistä oli asuinpaikka valtiossa, joka on Haagissa 25.10.1980 kansainvälisestä lapsikaappauksesta tehdyn yksityisoikeuden alaa koskevan yleissopimuksen (Haagin sopimus) osapuoli. Yhdistyneet Kuningaskunnat on Haagin sopimuksen osapuoli.

3. Kun asiassa on kysymys Yhdistyneistä Kuningaskunnista, sovellettavaksi tulevat myös tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa 27.11.2003 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 2201/2003 (Bryssel I -asetus) määräykset. Myös Bryssel I -asetus edellyttää lapsen palauttamista tämän alkuperäiseen asuinpaikkavaltioon Haagin sopimuksessa määrättyllä tavalla.

4. Haagin sopimuksessa tai Bryssel I -asetuksessa ei ole määritelty asuinpaikan tarkkaa sisältöä. Asuinpaikalla (habitual residence) tarkoitetaan kuitenkin Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssin piirissä solmituissa sopimuksissa vakiintuneesti sitä asuinpaikkaa, jossa henkilö tosiasiallisesti asuu ja jossa on hänen tosiasiallisesti keskeinen elinympäristönsä (esim. HE 60/1993 vp s. 16). Myös Bryssel I -asetuksessa tarkoitetaan asuinpaikalla edellä mainittua kansainvälisyksityisoikeudellisten periaatteiden mukaan määräytyvää asuinpaikkaa. Asuinpaikan määräytymistä koskevassa kokonaisharkinnassa otetaan, kuten hallituksen esityksessäkin (HE 60/1993 vp s. 16 - 17) on osaltaan todettu, ennen muuta huomioon objektiivisesti havaittavat tosiseikat, kuten asumisen kestoajaksi ja yhtäjaksoisuus, sosiaaliset siteet ja muut vastaavat henkilöön tai hänen ammattiinsa liittyvät tosiseikat, jotka ovat osoituksena tosiasiallisista siteistä siihen valtioon, jossa henkilö asuu.

5. Haagin sopimusta koskevassa oikeuskäytännössä on katsottu, että myös henkilön tarkoituksella jäädä tai olla jäämättä oleskeluvaltioon voi olla merkitystä, joskin tällä seikalla on harkinnassa muita edellä mainittuja seikkoja vähäisempi painoarvo. Kun kyseessä on pieni lapsi, joka ei vielä pysty itsenäisesti päättämään oleskelunsa tarkoitusta, on harkinnassa annettava merkitystä huoltajien asuinpaikalle sekä perhesiteille ja muille sosiaalisille suhteille.

6. Asuinpaikan käsitettä tulee joka tapauksessa tulkita yhdenmukaisesti Haagin sopimuksen ja Bryssel I -asetuksen tavoitteiden kanssa. Haagin sopimuksen keskeisenä tavoitteena on suojella lasta niiltä hänelle haitallisilta vaikutuksilta, joita syntyy, jos toinen lapsen huoltajista vie lapsen

tälle tutusta ja vakiintuneesta elinympäristöstä vieraaseen valtioon. Tämän vuoksi lapsi on sopimukseen sisältyvien määräysten nojalla määrättävä lapsikaappauksen tapahduttua nopeasti palautettavaksi alkuperäiseen asuinpaikkavaltioonsa, jotta lapsen vakiintuneet olosuhteet voitaisiin saattaa ennalleen. Haagin sopimuksessa on lähdetty siitä, että toimivalta lapsen huoltoa koskevissa asioissa kuuluu ensi sijassa sen valtion viranomaisille, missä lapsella on asuinpaikka. Myös Bryssel IIa -asetuksen mukaan lasten huoltoa koskevat riidat käsitellään sen valtion tuomioistuimessa, missä lapsella on asuinpaikka.

Korkeimman oikeuden kannanotto

7. A on vedonnut siihen, että perhe oli lokakuussa 2007 muuttanut Skotlantiin tarkoituksin asettua sinne asumaan ainakin toistaiseksi. B on puolestaan katsonut kyseessä olleen A:n toipumisen kannalta tarpeelliseksi koettu lomamatka, joka sittemmin A:n ilmoitettua kolmen viikon Skotlannissa oleskelun jälkeen, ettei hän palaisi enää Suomeen, oli pidentynyt B:n ja lasten osalta puolen vuoden mittaiseksi oleskeluksi Skotlannissa. Syynä tähän oli B:n mukaan ollut yhtäältä se, ettei hänellä äitiyslomansa vuoksi ollut ollut välitöntä tarvetta palata heti Suomeen ja että hän myös oli pitänyt mahdollisena A:n mielen muuttumista, sekä toisaalta A:n ja hänen äitinsä ilmoitus, ettei lapsia enää voitu viedä pois Skotlannista ilman A:n lupaa.

8. Skotlantiin lähtiessään perhe on jättänyt Suomeen asuinpaikkakunnalleen Lappeenrantaan kalustetun, noin 180 neliömetrin suuruisen kodin B:n ilmoituksen mukaan hänen ja hänen sisarensa yhdessä omistamassa talossa, jossa perhe oli asunut Skotlantiin lähtiessään. He ovat jättäneet tavanomaisen asuinirtaimistonsa asuntoon, jonne on jäänyt myös A:n henkilökohtainen omaisuus ja ammattikirjallisuus. A on lokakuun alussa 2007 käyttäessään D:tä neuvolassa varannut tälle ajan neuvolalääkärille seuraavaksi marraskuuki. Neuvolakeskuksen kirjauksen mukaan perheen tarkoituksena on ollut myöhemmin syksyllä jatkaa ALVARI -perhetyön parissa. Kumpikaan puoliso ei ole tehnyt muuttoilmoitusta Suomesta lähtiessään, vaikka molemmat ovat vuodesta 2000 lukien Suomessa vakituisesti asuneina ja useita muuttoilmoituksia tehneinä olleet tietoisia sen tekemisvelvollisuudesta. A on ilmoittanut yritystoimintansa lopettamisesta Suomen viranomaisille jälkikäteen tammikuussa 2008.

9. Perhe on Skotlannissa oleskellut ensin A:n äidin luona. Joulukuussa 2007 A on tehnyt perheensä asumista varten määräaikaisen vuokrasopimuksen kesäkuuhun 2008 saakka. Asiakirjoista ilmenee, että B on jo varsin pian Skotlantiin saapumisen jälkeen ilmoittanut aikomuksestaan palata Suomeen lasten kanssa. A on puolestaan ollut välillä sisarensa luona ja huhtikuussa 2008, ennen kuin B on matkustanut lasten kanssa Suomeen, hän on muuttanut asumaan äitinsä luokse.

10. Kuten hovioikeuden päätöksessä on todettu, perhe oli ennen Skotlantiin lähtöään ilmoittanut harkitsevansa sinne muuttamista. Tämä seikka viittaa asuinmaan muutosta koskevaan yhteiseen tarkoitukseen. Ottaen huomioon edellä 8 ja 9 kohdassa selostetut seikat kokonaisuudessaan Korkein oikeus kuitenkin katsoo, ettei puolisoiden käyttäytymisestä esitetyn selvityksen perusteella voida päätellä, että myös B:n tarkoituksena olisi ollut jäädä edes toistaiseksi asumaan Skotlantiin. Näin ollen on jäänyt selvittämättä, mikä on ollut puolisoiden yhteinen tarkoitus Skotlantiin mentäessä ja siellä yhdessä oltaessa.

11. Perhe on asunut Suomessa yhdessä Skotlantiin lähtöön saakka. Suomessa lapset ovat olleet neuvolajärjestelmän piirissä, ja koko perhe on saanut Suomessa neuvolan perhetyön tukea, minkä päättymisen jälkeen perheessä on ollut tarkoitus aloittaa ALVARI -perhetyö. Suomessa perheellä on ollut kalustettu koti, johon B on lasten kanssa palannut asumaan Skotlannista.

12. A on vuokrannut perheen asumista varten 20.12.2007 alkaen kalustetun asunnon, mutta hän on edellä kohdassa 9 selostetulla tavalla muuttanut sieltä pois. Määräaikainen vuokrasopimus on tehty vain kuudeksi kuukaudeksi. Perhe ei ole saanut Skotlannissa vastaavaa neuvolajärjestelmän perhetyön tukea kuin Suomessa. Perhe on kylläkin kirjautunut paikallisen terveysaseman vakituisiksi asiakkaiksi, mutta kirjautumista voidaan pitää pienten lasten terveydentilasta huolehtimisen vuoksi luonnollisena toimenpiteenä, eikä sillä näin ollen ole merkitystä harkittaessa lasten siteitä Skotlantiin. D on aloittanut puolipäivähoidon Skotlannissa 24.10.2007, mikä on jatkunut ensin 20.11.2007 saakka sekä uudelleen 8.1.2008 ja 25.4.2008 välisen ajan. Puolipäivähoito ei ole ollut säännöllistä, joten hänen suhteensa päiväkodin henkilöstöön ja leikkিতovereihin ei ole voinut vakiintua kiinteäksi.

13. Arvioidessaan edellä selostettuja lasten siteitä perheeseensä ja Suomeen verrattuna siteisiin Skotlantiin Korkein oikeus katsoo, että lapsille ei noin kuuden kuukauden aikana ole vakiintunut sellaisia sosiaalisia siteitä Skotlantiin, että heidän asuinpaikkansa voitaisiin katsoa muuttuneen Suomen asemesta Skotlanniksi. Tässä harkinnassa Korkein oikeus on kiinnittänyt huomiota myös siihen, että lapset ovat äitinsä kanssa Skotlannissa oleskelunkin aikana olleet tekemisissä myös Suomessa asuvien isoäitinsä ja tätinsä sekä eräiden muiden sukulaistensa kanssa.

14. Edellä lausutuilla perusteilla Korkein oikeus katsoo, että lasten asuinpaikka on myös 28.4.2008 ollut Suomessa. Tämän vuoksi lapsia ei voida määrätä palautettaviksi Skotlantiin.

Päätöslauselma

Hovioikeuden päätös kumotaan. A:n hakemus lasten, C:n ja D:n palauttamisesta hylätään.

Asian ovat ratkaisseet oikeusneuvokset Lauri Lehtimaja (eri mieltä), Kari Kitunen, Pasi Aarnio, Juha Häyhä ja Marjut Jokela (eri mieltä). Esittelijä Lea Nousiainen.

Eri mieltä olevien jäsenten lausunnot

Oikeusneuvos Jokela: Kysymyksenasettelun ja sovellettavien säännösten (kohdat 1 - 6) osalta olen samaa mieltä kuin enemmistö. Arvioin kuitenkin toisella tavalla lasten asuinpaikkaan vaikuttavien seikkojen merkityksen tässä tapauksessa.

Lapsen asuinpaikka määräytyy Haagin yleissopimuksen soveltamiskäytännössä sen mukaan, missä lapsi tosiasiallisesti asuu ja missä on hänen keskeinen elinympäristönsä. Arviointi on perustettava ulkoisesti havaittaviin, objektiivisiin tosiseikkoihin, mikä on välttämätön edellytys säännösten yhdenmukaiselle soveltamiselle Euroopan unionin ja Haagin yleissopimuksen jäsenvaltioissa.

Lapsen ikä ja kehitysvaihe vaikuttavat olennaisesti siihen, minkälaisia hänen perheen ulkopuoliset sosiaaliset suhteensa ja siteensä voivat olla ja mikä painoarvo näille suhteille voidaan antaa lapsen tosiasiallisen elinympäristöä määritettäessä. Kun kysymys on pienistä lapsista, kuten tässä tapauksessa kolme- ja yksivuotiaista, on väistämätöntä, että merkitystä on annettava ensisijaisesti vanhempien asuinpaikalle sekä perhesuhteille.

Riidatonta on, että A ja B olivat lapsineen oleskelleet yhtäjaksoisesti Skotlannissa puolen vuoden ajan ennen kuin B oli ilman A:n suostumusta ja lähdöstä tälle etukäteen ilmoittamatta vienyt lapset mukanaan takaisin Suomeen. Asiassa ei ole kiistetty sitä, että A oli koko tuon ajan osallistunut lasten hoitoon ja kasvatukseen ja käyttänyt siten huoltoon liittyviä oikeuksiaan. A oli välittömästi lasten matkustettua ryhtynyt toimiin heidän palauttamisekseen Skotlantiin. Eri käsityksiä on siitä,

missä tarkoituksessa A ja B olivat alun perin lokakuussa 2007 päättäneet lähteä Skotlantiin ja oliko heillä tuolloin lainkaan ollut yhdessä sovittua suunnitelmaa.

Skotlantiin lähdön tarkoitus ja olosuhteet Skotlannissa

Oikeudenkäyntiaineistosta voidaan päätellä todennäköiseksi, että perheen tarkoituksena oli lokakuussa 2007 ollut lähteä Skotlantiin lähinnä sen selvittämiseksi, millaiset asumisen ja toimeentulon mahdollisuudet olisivat isän kotimaassa ja lähellä tämän sukulaisia. Tähän viittaa erityisesti se, mitä vanhemmat olivat ennen lähtöään kertoneet aikeistaan neuvolakeskuksessa. Muuttoon vaikuttavina tekijöinä olivat muun muassa olleet A:n jääminen työttömäksi ja hänen taloudelliset vaikeutensa. Näissä olosuhteissa ja kun Skotlannista oli perheelle hankittu vuokra-asunto vuokra-ajan jatkuessa aina 20.6.2008 saakka, voidaan katsoa, että Skotlannissa oleskelun tarkoituksena oli kestää huomattavan ajanjakson. Suomen viranomaisille tehtävien, muuttoon tai elinkeinonharjoittamiseen liittyvien ilmoitusten tekemättä jättämisestä tai niiden viivästyttämisestä ei voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä perheen suunnitelmista.

Asuttuaan jonkin aikaa A:n äidin luona perhe oli joulukuussa 2007 hankkinut samalta paikkakunnalta vuokra-asunnon, jossa perhe oli asunut aina huhtikuussa 2008 tapahtuneeseen väliin rikkoutumiseen saakka. A:lla oli ollut työpaikka Skotlannissa. B oli ollut äitiyslomalla ja hoitanut lapsia kotona. Vanhempien väliset erimielisyydet olivat johtaneet siihen, että A oli huhtikuussa asustellut myös äitinsä luona, kuitenkin fyysisesti lähellä omaa perhettään. Tuonakin aikana hän oli osallistunut lasten jokapäiväiseen elämään.

Sen puolesta, että Skotlannissa oleskelu oli tarkoitettu vain väliaikaiseksi järjestelyksi, on vedottu siihen, että perheellä oli myös Skotlannissa oleskelun ajan ollut Suomessa asunto, jonne muun muassa koti-irtaimistoa oli jätetty, kun taas Skotlannissa oli hankittu vain määräajaksi vuokrattu kalustettu asunto. Tältä osin on kuitenkin huomattava, että Suomeen jäänyt asunto oli B:n perheen omistamalla kiinteistöllä eikä siitä peritty vastiketta. Suomessa olevan asunnon säilyminen ei siten merkinnyt A:lle ja B:lle sellaista taloudellista panostusta, josta voisi päätellä, että heidän aikomuksenaan olisi ollut piakkoin muuttaa takaisin Suomeen. Perheen varsinaisena asuntona voidaan pitää Skotlannissa hankittua vuokra-asuntoa, jossa perhe tosiasiallisesti asui ja josta maksettiin vuokraa ja kiinteistövero.

Perheen lähtiessä Suomesta koti-irtaimisto oli jäänyt Suomeen, mutta A:n ilmoituksen mukaan sen kuljetus oli ollut tarkoitus järjestää myöhemmin. Tätä voidaan pitää luontevana menettelynä siihen nähden, ettei Skotlannissa asumisen pysyvyydestä ollut vielä Suomesta lähdettäessä ollut varmaa tietoa, ja ottaen huomioon, että perheellä oli edellä todetulla tavalla ollut vaivaton mahdollisuus säilyttää tavaroitaan Suomessa.

Edellä kerrotut asumiseen ja työssäkäyntiin liittyvät seikat osoittavat, ettei kysymyksessä ollut ainakaan pelkkä lomamatka niin kuin B on esittänyt. Mikään ei myöskään viittaa siihen, että B:n oleskelu Skotlannissa ei olisi ollut vapaaehtoista. Vaikkei nimenomaista päätöstä pysyvästä tai pitkäaikaisesta olinpaikan muutoksesta ehkä ollutkaan tehty, voidaan olosuhteista päätellä perheen asettuneen toistaiseksi asumaan Skotlantiin.

Lasten omat sosiaaliset suhteet ja muut siteet

Vielä on tarkasteltava sitä, onko lasten asuinpaikkaa arvioitava toisin heidän omien sosiaalisten suhteidensa ja siteidensä perusteella. Pääasiassa kotona hoidettujen pienten lasten itsenäiset sosiaaliset suhteet ja siteet kodin ulkopuolelle olivat olleet melko vähäiset. Lapset olivat olleet

yhteydessä isovanhempiinsa ja vanhempien sisaruksiin sekä Suomessa että Skotlannissa. Suomessa perhe oli asunut lähellä B:n äitiä ja Skotlannissa puolestaan lähellä A:n äitiä.

Asianosaiset eivät ole edes väittäneet, ettei lapsilla olisi ollut kiinteätä ja läheistä suhdetta kumpaankin vanhempaansa. Selvityksen mukaan lapsista vanhempi oli jossain määrin osallistunut puolipäivähoitoon Skotlannissa, jollaiseen hänellä ei ollut ikänsäkään huomioon ottaen ehkä ollut tarvetta vielä Suomessa. Sosiaalisina siteinä ei voida pitää terveydenhoitoon tai sosiaalitoimeen liittyviä yhteyksiä, joita perheelle oli järjestetty kummassakin valtiossa niiden omien järjestelmien mukaisesti. Lapset olivat syntyneet Suomessa, mutta puolen vuoden oleskelu Skotlannissa oli muodostanut jo huomattavan osan heidän elämästään. Esitetyn selvityksen perusteella en voi katsoa, että lasten keskeinen elinympäristö olisi perheen Skotlanttiin muutosta huolimatta säilynyt Suomessa.

Johtopäätös

Kun perheen oleskelu Skotlannissa oli kerrotuissa olosuhteissa kestänyt yhtäjaksoisesti kuuden kuukauden ajan, katson, että lasten asuinpaikaksi oli poisviemisen ajankohtaan mennessä muodostunut Skotlanti. Tällä perusteella katson, ettei ole aihetta muuttaa hovioikeuden päätöksen lopputulosta.

Oikeusneuvos Lehtimaja: Olen samaa mieltä kuin oikeusneuvos Jokela.